

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สุนวัตกรรมการสอนของครู
**Designing of Learning Activities to Achieve
Teachers' Teaching Innovation**

ไชยวัฒน์ ชุ่มนาเสียว

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Chaivat Chumnasiao

North Eastern University, Thailand

Corresponding Author, E-mail : nuchtida.yol@neu.ac.th

บทคัดย่อ

การสอนเป็นเรื่องที่มีหลักการ มีทฤษฎี มีแบบแผนที่ศึกษากันได้และฝึกฝนกันได้ มิใช่เป็นเรื่องที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเฉพาะรายเฉพาะบุคคล เมื่อวิทยาการทางการศึกษาก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ แนวคิดทางการสอนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ให้ครูเป็นศูนย์กลางก็เปลี่ยนไปให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเข้ามาแทนที่ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) การจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จึงเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่กิจกรรมเริ่มต้นจนจบกิจกรรมปลายทาง ซึ่งการเรียนรู้จากการกระทำผ่านกระบวนการเรียนรู้ ด้วยบทเรียนบูรณาการสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สุนวัตกรรมการสอนเรื่อง “เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจ่มสู่บาดาล” สามารถใช้เป็นแนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทาง CCPR ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนทั้งด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียนและสร้างสรรค์ชิ้นงานด้วยตนเองผ่านบทเรียนบูรณาการ ด้วยการใช้บทความที่คัดสรร สู่การพัฒนาเป็นนวัตกรรมการสอนในชั้น

* วันที่รับบทความ: 27 พฤษภาคม 2562; วันแก้ไขบทความ 24 มิถุนายน 2562; วันตอบรับบทความ: 27 มิถุนายน 2562

Received: May 27, 2019; Revised: June 24, 2562; Accepted: June 27, 2019

เรียนมีเป้าหมายเพื่อให้ครูผู้สอนใช้เป็นแนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาที่
ทำการสอนได้อย่างสร้างสรรค์ต่อไป

คำสำคัญ: แนวคิดทางการสอน; ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง; กิจกรรมการเรียนรู้;
บทเรียนบูรณาการ; นวัตกรรมการสอน

Abstract

Teaching skill is a kind of principle involving theory and tradition that can be studied and practiced. It is not individual generated since one was born and when the education has been improved, the teaching attitudes have then changed from the traditional aspects that the teachers are self-centered. The new trends of teaching skills are emphasized on students as self-centered and those students can gain knowledge from learning by doing. Learning provided with the designed learning activities that emphasize on processed learning from the beginning to terminated activities will enable students to obtain integrated and sustainable knowledge. One sample of the learning activities designing to achieve the teaching innovation is about “When the civilized city is going the opposite direction”. This sample can be used to be an approach for designing the learning activities with using students as self-centered. The sample is provided with CCPR approach and the learners can learn and practice the processes of reading, analyzing, writing and creating a project by themselves after having learnt through the integrated learning resources using selected articles that can be used to achieve the teaching innovation in classrooms. This is aimed to provide methods for teachers to use in designing learning activities in each subject with their creativity in the future.

Key words: Teaching Attitudes; Self-Centered Students; Learning Activities; Integrated and Sustainable Knowledge; Teaching Innovation

บทนำ

ในสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมไทย กระแสการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดวิกฤติการณ์หลายรูปแบบขึ้นในสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สภาพการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดกระแสเรียกร้องการปฏิรูปการศึกษาขึ้น เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองของประเทศอย่างแท้จริง เป้าหมายของการจัดการศึกษาจึงต้องมุ่งสร้างสรรค์สังคมให้มีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม และมุ่งสร้าง “คน” หรือ

“ผู้เรียน” ซึ่งเป็นผลผลิตโดยตรง ให้มีคุณลักษณะที่มีศักยภาพ และความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่ความสำเร็จได้ การสอนเป็นเรื่องที่มีหลักการ มีทฤษฎี มีแบบแผนที่ศึกษากันได้และฝึกฝนกันได้ มิใช่เป็นเรื่องที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เฉพาะราย เฉพาะบุคคล เมื่อวิทยาการทางการศึกษาก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ แนวคิดทางการสอนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการให้ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน โดยจอห์น ดิวอี้ (Jhon Dewey) นักการศึกษาคนสำคัญได้แนะนำแนวคิดใหม่ที่ว่า “การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีจากการกระทำ” ดังนั้นในการสอน จึงควรเน้นที่ตัวผู้เรียนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ผู้เรียนควรเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนและการจัดการเรียนการสอน ควรต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ ย่อมช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถบรรลุผลสำเร็จได้เช่นกัน

แนวคิดทางการสอนในยุคที่เปลี่ยนแปลงไป

แนวคิดในเรื่องการจัดการเรียนการสอน (Instruction) โดยคำนึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลทำให้ความหมายของการสอนเปลี่ยนแปลงไปจากการถ่ายทอดความรู้ปรับเปลี่ยนเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประเทศไทยเราก็รับแนวคิดนี้เข้ามาด้วย และใช้คำนี้ในการสื่อสารกันในวงการศึกษามาก แต่ในทางปฏิบัติ ครูส่วนใหญ่มีความคุ้นชินกับการสอนในลักษณะที่ครูเป็นศูนย์กลาง ประกอบกับครูผู้สอนไม่ได้รับการช่วยเหลือให้ปฏิบัติและฝึกทักษะการออกแบบการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ในมิติต่างๆ อย่างเพียงพอ และต่อเนื่อง จึงทำให้การสอนโดยครู เป็นศูนย์กลางยังคงอำนาจอยู่อย่างเหนียวแน่นมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ใช้คำว่า “การเรียนการสอน” (Instruction) แทนคำว่า “การสอน” (Teaching) แล้วก็ตาม โดยทิสนา แคมมณี (2553) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเข้ามาแทนที่แนวคิด การจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง และใช้คำว่า “การเรียนการสอน” (Instruction) แทนคำว่า “การสอน” (Teaching) จึงทำให้ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การ

เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งการมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (Active participation) หมายถึง การที่ผู้เรียนเป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้า (สิ่งที่เรียนรู้) มิใช่เพียงรับสิ่งเร้า หรือการมีส่วนร่วมอย่างเป็นผู้รับ (Passive participation) เท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวจะครอบคลุมทั้งทางด้านกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ซึ่งพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน และกันและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน กล่าวคือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางกาย (active participation physical) คือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมต่างๆที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ร่างกายและประสาทการรับรู้ตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับรู้และเรียนรู้ได้ดี

2. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางสติปัญญา (active participation intellectual) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญาหรือทางสมอง ได้คิด ได้กระทำโดยใช้ความคิด เป็นการใช้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้

3. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางอารมณ์ (active participation emotional) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางอารมณ์หรือความรู้สึก เกิดความรู้สึกต่างๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีในเรื่องที่เรียนรู้อารมณ์และความรู้สึกของบุคคลจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตนเอง และต่อการปฏิบัติมากขึ้น

4. การมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวทางสังคม (active participation social) คือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะช่วยให้ขยายขอบเขตของการเรียนรู้ให้กว้างขวางขึ้น และการเรียนรู้ก็จะเป็นกระบวนการที่สนุก มีชีวิตชีวามากขึ้น

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทั้ง 4 ด้าน คือ ได้เคลื่อนไหวปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ (ทางกาย) ได้ใช้ความคิด(ทางสติปัญญา) ได้มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น (ทางสังคม) และเกิดอารมณ์ความรู้สึกอันจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตนเอง (ทางอารมณ์) ซึ่งการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้านดังกล่าว ล้วนเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ดี

นอกจากนี้ ในการสอนย่อมมีเป้าหมายให้ผู้เรียนบรรลุ ผลตาม ผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ผู้เรียนจะบรรลุผลได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนเป็นประการสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบและวิธีการ จำเป็นที่ครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ จึงจะสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้ คำว่า “กิจกรรมการเรียนการสอน” หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ได้ใช้คำว่า “กิจกรรมการเรียนรู้” แทน เพราะต้องการเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าจะเน้นที่บทบาทของผู้เรียนแต่ครูผู้สอนก็ยังคงมีบทบาทร่วมด้วยช่วยกัน กล่าวคือ เล่นบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ได้แก่ เป็นผู้ให้คำปรึกษา เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด เป็นผู้จัดระเบียบ เป็นผู้แนะนำและกำกับไม่ให้ออกนอกทางหรือหลงทาง เป็นต้น กล่าวโดยสรุปว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงการปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ (1) ให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน (2) สนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคน ซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน (3) สร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเพลิดเพลิน ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน (4) สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิด ฝึกการปฏิบัติ และฝึกการแก้ปัญหา (5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน

ทิศทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องออกแบบให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ที่มีเป้าหมายมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข บนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยอาภรณ์ ใจเที่ยง Arphon Chaithiang (2010 : 5) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรใน 2 ประการ คือ ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และครูผู้สอนจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแต่ละประการ สรุปได้ดังนี้

1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ที่เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้คิดค้นคว้าหาความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ครูผู้สอนจึงต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากการสอนที่เน้นความรู้ด้านเนื้อหาวิชาต่างๆ เพียงอย่างเดียว ปรับเปลี่ยนเป็นการสอนที่ผสมผสาน การให้ความรู้กับการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการหาความรู้ (Learn how to learn) ซึ่งมีคุณค่ามากกว่าการเรียนรู้ตัวความรู้ ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงเป็นการจัดกิจกรรมด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้คิดได้ค้นคว้าได้ปฏิบัติ และมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง เมื่อกิจกรรมการเรียนรู้ถูกออกแบบไปยังผู้เรียนให้เป็นผู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง บทบาทของครูผู้สอน จึงต้องปรับเปลี่ยนจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

แนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สู่نواتกรรมการสอนของครู

นวัตกรรมหรือนวัตกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 แปลว่า “การก่อสร้าง” วงการศึกษานำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้น และจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา ดังนั้น นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิด หรือวิธีการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ทัศนศึกษา ขัมมณี Tisana Khaemmani (2010 : 15) ขณะเดียวกันภาพของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 นี้ ควรเป็นไปในทิศทางที่มีคุณค่าต่อตัวผู้เรียน ต่อสังคมในทางสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น ครูผู้สอนควรเปลี่ยนกระแสนการศึกษาใหม่ให้เป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ก่อให้เกิดรูปธรรมในการเรียนรู้ ก่อให้เกิดผลผลิตขึ้นในวงการศึกษา โดยผลผลิตที่เกิดขึ้นควรเป็นผลผลิตใหม่ ๆ และเป็นผลผลิตในทางสร้างสรรค์ที่เกิดจากความคิด สติปัญญา และวิธีการของการศึกษาที่ครูนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางนั้นๆ โดยเหตุ

นี้ ผู้เรียนรุ่นใหม่ของสังคมไทยจึงเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกระบวนการคิดและการสร้างสิ่งใหม่ๆ ในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติดังที่ได้กำหนดคุณลักษณะผู้เรียนรุ่นใหม่ออกเป็น 4 ลักษณะ หรือ CCPR โดยลักษณะแรกคือ Critical Mind หรือการคิดวิเคราะห์ ลักษณะที่ 2 คือ Creative Mind หรือ การคิดสร้างสรรค์ ลักษณะที่ 3 คือ Productive Mind หรือ การมีผลผลิต และลักษณะที่ 4 คือ Responsible Mind หรือการมีความรับผิดชอบ

ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนสมัยใหม่ จึงควรมีรูปแบบการสอนเชิงก้าวหน้าด้วยการออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้หลายมิติเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการฝึกทักษะที่เน้นกระบวนการเรียนรู้สู่ประสบการณ์ใหม่อย่างสร้างสรรค์ตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ และเพื่อให้เพื่อนครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สู่วัตกรรมการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) Ministry of Education (2017 : 10) ใน 2 ประการ ประกอบด้วย (1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ (2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ จึงนำเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จากกรณีตัวอย่าง เกี่ยวกับ “การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สู่วัตกรรมการสอนของครู เรื่อง เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจมสู่บาดาล” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวอย่างบทความเรื่อง

“เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจมสู่บาดาล”

ฝนฟ้ากระหน่ำลงมาหนักบ้างเบาบ้างตามธรรมชาติสภาวะของหน้าฝน ในช่วงหลายวันที่ผ่านมาหลายจังหวัดของไทยจนน้ำไปหลายสิบเซนติเมตร ส่วนกรุงเทพมหานคร เมืองฟ้าอมรของคนไทยก็ตกอยู่ในอาการ “สำคัญน้ำ” เป็นพักๆ ตามฟ้าฝนไปด้วย

ตกหนักขึ้นมาเมื่อใด เกิดน้ำซังรระบายตามมา รถราเป็นอันติดหนึบเป็นบ้ำเป็นหลังขึ้นมาเมื่อนั้น

น่าสนใจที่ว่า ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับการเกิดสภาพดังกล่าวเมื่อหลายปีที่ผ่านมา กรุงเทพฯ กำลังเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสำคัญของสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (ยูเอ็นเอฟซีซี)

ทั้งการประชุมย่อยขององค์คณะที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เอสปีเอสทีเอ) และการประชุมคณะทำงานชั่วคราวว่าด้วยความตกลงปารีส (เอพีเอ) ที่ศูนย์การประชุมสหประชาชาติ (ยูเอ็นซีซี) ที่ถนนราชดำเนินนอก ระหว่างวันที่ 4-9 กันยายน นี้

ปานนี้ตัวแทนของนานาชาติที่เข้าร่วมประชุมคงซาบซึ้งใจเป็นอย่างดีว่า อากาศกรุงเทพฯ สำลึกน้ำนะเป็นอย่างไร

โรฟิ เดอวิลเยร์ แห่งเอเอฟพีให้ข้อมูลเอาไว้เมื่อ 2 กันยายน ที่ผ่านมาว่า การประชุมดังกล่าวเป็นการประชุม “เตรียมการสำหรับการประชุมยูเอ็นเอฟซีซีซี ระดับ “สุดยอด” คือ ระดับผู้นำประเทศที่จะมีขึ้นที่ประเทศโปแลนด์ในต้นปี ซึ่งจะเป็นการถนัดระดับโลกที่สำคัญยิ่งอีกครั้งหนึ่ง เพราะจะเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการให้ความช่วยเหลือของประเทศที่ลงนามในความตกลงสำคัญดังกล่าว

เดอวิลเยร์ ให้ความเห็นต่อเอาไว้ว่า “ขณะที่อุณหภูมิ (โลก) กำลังเพิ่มขึ้น ภาวะอากาศผิดปกติอย่างเช่น พายุโคลนรุนแรงอย่างที่ไม่เคยพบเห็นกันมาก่อนหรือสภาพฝนตกหนักยิ่งกว่าฟ้ารั่ว รวมทั้งภาวะแล้งรุนแรงหรืออุทกภัยสาหัส ได้รับการคาดหมายว่าจะยิ่งหนักหน่วงมากขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านไป จะกลายเป็นแรงกดดันให้บรรดารัฐบาลทั้งหลาย ไม่เพียงแต่ไทยเราเท่านั้น ยังต้องการให้สนธิสัญญาปารีส 2015 “มีชีวิต” ขึ้นมาจริงๆ มากขึ้นเท่านั้น

ก่อนขยายความต่อว่า กรุงเทพฯ ซึ่งสร้างอยู่บนที่ราบลุ่ม สูงเหนือระดับน้ำทะเลเพียง 1.5 เมตร ได้รับการคาดหมายว่าจะเป็นหนึ่งใน “เขตเมือง” ที่จะได้รับผลกระทบจากภาวะโลก “หนักที่สุด” ของโลกเช่นเดียวกับเมืองใหญ่ในเอเชีย อย่างการ์ตาและมะนิลา

รายงานของธนาคารโลกระบุเอาไว้ว่า ราวต้นปี 2030 “เกือบ 40 เปอร์เซ็นต์” ของกรุงเทพฯ จะจมอยู่ใต้น้ำ เพราะภาวะฝนตกหนักระดับ “เอ็กซ์ตรีม” และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสภาพอากาศ

เดอวิลเยร์ บอกข้อมูลจากกรีนพีซ องค์กรเอกชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับโลกไว้ด้วยว่า ทุกวันนี้เมืองหลวงของไทยก็ “จมลงเรื่อยไป ปีละ 2 เซนติเมตร ทำให้เสี่ยงต่อการเกิด “มหาอุทกภัย” ขึ้นในอนาคต

ในช่วงเวลาเดียวกัน ระดับน้ำทะเลในอ่าวไทยก็เพิ่มสูงขึ้นปีละ 6 เซนติเมตร ทุกปี เป็นระดับการเพิ่มสูงขึ้นที่ “สูงกว่าระดับการเพิ่มเฉลี่ยของระดับน้ำทะเลทั่วโลก”

ธารา บัวคำศรี แห่งกรีนพีซ บอกผ่านเดอวิลเยร์ว่า ในเวลานี้กรุงเทพฯ ก็จัดว่า “อยู่ต่ำกว่าระดับทะเล” ไปเรียบร้อยแล้ว

ผู้เชี่ยวชาญหลายคนบอกตรงกันว่า การกลายสภาพเป็นเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ กับการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่ง ทำให้ “เมืองกรุง และ “คนกรุง” เผชิญกับ “ภาวะวิกฤต” มากขึ้นเท่านั้น น้ำหนักของดีกรีฟ้าที่ผุดขึ้นมาต่อเนื่องมากขึ้นเรื่อยๆ สูงขึ้นเรื่อยๆ ก็เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของการจมลงเรื่อยๆ ของกรุงเทพมหานคร

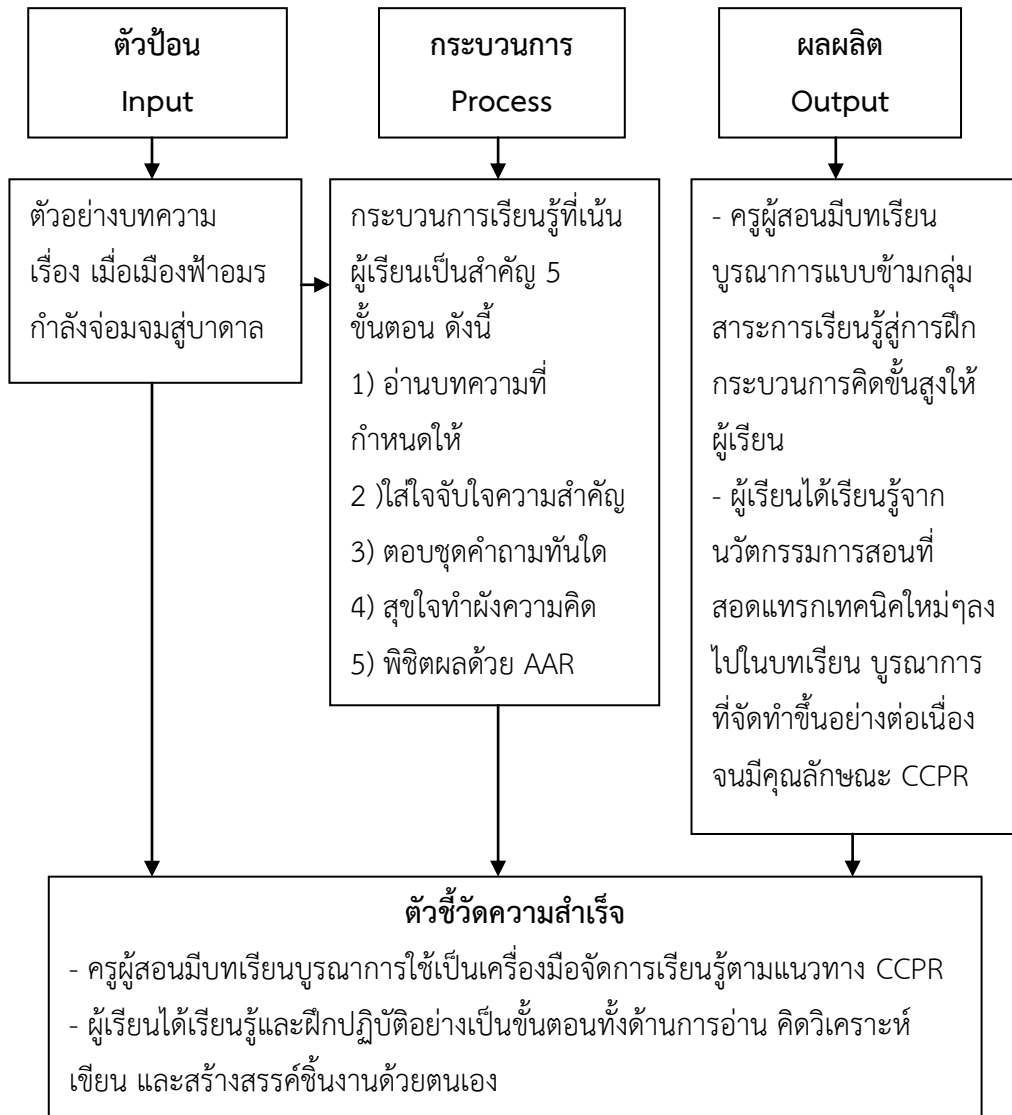
ศุภกร ชินวรรณ โน นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศของจุฬาฯ ชี้ว่าการถล่มลำคลองที่เคยมีมากมายใช้เป็นเส้นทางสัญจรและใช้เป็นเส้นทางระบายน้ำตามธรรมชาติเพื่อตัดถนนคอนกรีตเป็นเครือข่ายเหมือนใยแมงมุม ยิ่งทำให้ทุกอย่างแย่ลงไปอีก

“เวนิสตะวันออก” ในอดีตจึงกำลังจะกลายเป็น “เมืองบาดาล” มากขึ้นและมากขึ้นทุกปี ป่าชายเลนที่ธรรมชาติจัดสรรไว้เป็นแนวป้องกัน “สตอร์มเสิร์จ” หรือที่นักวิชาการเรียกว่า “คลื่นพายุซัดฝั่ง” ก็กลายเป็นฟาร์มกุ้ง และแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

จากตัวอย่างบทความ เรื่อง “เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจมสู่บาดาล” ครูผู้สอนยุคใหม่ สามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรในชั้นเรียน สู่นวัตกรรมการสอนโดยจัดทำเป็นบทเรียนบูรณาการ เพื่อใช้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามกรอบที่กำหนดไว้ ดังนี้

- 1) วัตถุประสงค์ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สู่นวัตกรรมการสอนของครู
 - (1) เพื่อนำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - (2) เพื่อนำเสนอกระบวนการเรียนรู้จากตัวอย่างบทความเรื่อง “เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจมสู่บาดาล”

2) กรอบแนวคิดในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สู่نواتกรรมการสอนของครู

3) การนำกรอบแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนสู่نواتกรรมการสอนของครูสู่ชั้นเรียน

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ครูผู้สอนอาจหาคลิปเสียงเกี่ยวกับสภาพน้ำท่วมกรุงเทพมหานครเปิดให้ผู้เรียนรับชม ประมาณ 5 นาที เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจก่อนเรียน
2. ชั้นเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ ดำเนินการดังนี้

2.1 ชั้นอ่านบทความที่กำหนดให้ ให้ผู้เรียนลงมืออ่านบทความ เรื่อง “เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจุ่มสู่บาดาล” ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาของบทความให้กระจ่างชัด

2.2 ชั้นใส่ใจจับใจความสำคัญ หลังจากผู้เรียนอ่านบทความจนเข้าใจเนื้อหาอย่างกระจ่างชัดแล้ว ให้ผู้เรียนฝึกจับใจความสำคัญของเนื้อหาที่อ่าน ตามหลักการของ 5W1H กล่าวคือ 5W ประกอบด้วย What (อะไร)... Where (ที่ไหน) ... When... (เมื่อไหร่)... Who (ใคร)... Why (ทำไม) และ 1H คือ...How (มีวิธีการอย่างไร) เพื่อให้ผู้เรียนจับใจความสำคัญของเนื้อหาที่อ่านอย่างแจ่มชัดทุกประเด็น

2.3 ชั้นตอบชุดคำถามทันใด เมื่อผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาของบทความในประเด็นต่างๆ อย่างถ่องแท้แล้ว ให้ผู้เรียนตอบชุดคำถามทั้งแบบปรนัยและแบบอัตนัย เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาของบทความสู่ชุดคำถามตามแนวทางคำถามความคิด (Thought Questions) ที่ชาญชัย อาจินสมมาตร Chanchai Achinsamachan (2014 : 23) ได้กำหนดคำถามความคิดไว้ 8 ลักษณะ ดังนี้

2.3.1 คำถามเปรียบเทียบ คำถามเปรียบเทียบมีขอบข่ายที่กว้างขวาง อาจเปรียบเทียบรูปภาพ วัตถุ และคำ เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง คำจำกัดความ แนวคิด และการแสดงออก

2.3.2 คำถามตัดสินและประเมิน คำถามตัดสินและประเมิน จะเกี่ยวข้องกับคุณค่าความสัมพันธ์ ผลลัพธ์ หรือแนวคิด บนพื้นฐานของการสังเกต

2.3.3 คำถามตีความ เป็นคำถามที่กระตุ้นความคิด เพื่อให้ผู้เรียนสรุปข้อเท็จจริงจากสิ่งที่รู้แล้ว เช่น คำถามที่ว่า “ข้อความนี้ให้คิดอะไรแก่เรา” เป็นต้น

2.3.4 คำถามวิเคราะห์ เป็นคำถามที่ต้องการให้ผู้เรียนใช้กระบวนการทางความคิดทั้งหมดออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์กันในแต่ละส่วน

2.3.5 คำถามทดลอง เป็นคำถามที่ต้องการให้ผู้เรียนระลึกถึงประสบการณ์เพื่อแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาเจตคติและความซาบซึ้ง หรือคิดในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง

2.3.6 คำถามสรุป เป็นคำถามในช่วงการอภิปราย เพื่อสรุปเป็นแนวคิดที่ควรจดจำ

2.3.7 คำถามวินิจฉัย เป็นคำถามที่ช่วยกำหนดในสิ่งที่ผู้เรียนไม่สนใจ เพื่อนำสู่การวินิจฉัย

2.3.8 คำถามทบทวน เป็นถามเพื่อทบทวน ซึ่งเป็นตัวคำถามความจำและความคิด ใช้เป็นคำถามเพื่อคงไว้ด้านการเรียนรู้และจดจำข้อความที่สำคัญ

2.4 ขั้นสุขใจทำผังความคิด ขั้นตอนนี้กำหนดให้ผู้เรียน จัดทำผังความคิดหรือจัดทำ Mind mapping โดยสรุปสาระสำคัญของเนื้อหาจากบทความที่อ่านมานำเสนอภายในพื้นที่ของกระดาษ A4 ที่กำหนดไว้ผ่านรูปแบบการเชื่อมโยงข้อความที่สัมพันธ์กันในรูปของผังความคิดหรือ Mind mapping เพื่อแสดงถึงแนวคิดสำคัญ (Concept) ที่ตกผลึกของผู้เรียนแต่ละคน

2.5 ขั้นพิชิตผลด้วย AAR ขั้นจัดทำ AAR (After Action Review) กำหนดให้ผู้เรียนทบทวนเนื้อหาภายหลังการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติครบทุกขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วยการนำเสนอประเด็นสำคัญๆ เพื่อสรุปองค์ความรู้ของบทความเรื่อง “เมื่อเมืองฟ้าอมรกำลังจ่อมจมสู่บาดาล” ออกเผยแพร่ในวงกว้างและใช้เป็นหลักฐานประกอบการจัดทำเป็น Portfolio ของผู้เรียนต่อไป

3. ขั้นประเมินผล พิจารณาจาก

3.1 ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียนจากการตอบชุดคำถาม

3.2 ทักษะปฏิบัติของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดทำผังความคิด

3.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้านการจัดทำ AAR ส่งครูผู้สอนภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สู่นวัตกรรมการสอนของครู

4.1 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย (1) ได้เคลื่อนไหวปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ (ทางกาย) (2) ได้ใช้ความคิด (ทางสติปัญญา) (3) ได้มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น (ทางสังคม) และ (4) ช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตนเอง (ทางอารมณ์) ซึ่งการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้านดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้

4.2 ครูผู้สอน มีเครื่องมือจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใช้เป็นขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตั้งแต่กิจกรรมเริ่มแรกจนถึงกิจกรรมสุดท้ายด้วยตนเอง ซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะ CCPR ที่เด่นชัด

4.3 ครูผู้สอนได้ประเด็นการจัดทำวิจัยในชั้นเรียน ควบคู่ไปกับการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติตามกระบวนการที่กำหนดไว้ เช่น อาจทำวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ด้านการอ่านจับใจความสำคัญ สู่การเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน หรือ การศึกษาประสิทธิภาพของบทเรียนบูรณาการที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นต้น

5. ข้อเสนอแนะ ตัวอย่างบทความที่ใช้เป็นฐานการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สู่นวัตกรรม การสอน ครูผู้สอนอาจคัดสรรบทความที่สอดคล้องกับรายวิชาต่างๆที่ตนเองสอนได้อย่าง หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้ครูผู้สอนมีบทเรียนบูรณาการใหม่ๆ ใช้เป็นเครื่องมือจัดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาเป็นบทเรียน บูรณาการใช้เป็นเครื่องมือประเมินผลการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนของผู้เรียนได้อีกด้วย

บทสรุป

เมื่อโลกในศตวรรษที่ 21 มีบริบทการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว การจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนยุคใหม่จึงต้องปรับวิธีเรียนเปลี่ยนวิธีสอนให้ทันกระแสของพล วัตรที่มีได้หยุดนิ่งอย่างรอบรู้และรอบด้าน ซึ่งดำเนินการได้โดยไม่ยุ่งยากนั้นคือการออกแบบ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้สู่วิธีการบูรณาการเนื้อหาวิชาอย่างหลากหลายผสมผสานเข้า ด้วยกันผ่านการจัดทำหลักสูตรให้เป็นบทเรียนบูรณาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสดงบทบาทในฐานะผู้แนะนำ (Guide) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ให้ผู้เรียนได้ ฝึกกระบวนการวิเคราะห์ การประเมินค่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน เพื่อเสริมสร้างให้ กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สนุกและมีชีวิตชีวามากขึ้น จัดสถานการณ์ใหม่ๆ ด้วย การใช้บทเรียนบูรณาการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบองค์ ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มแบบร่วมมือ (Task) เพื่อเสริมสร้าง ประสบการณ์ด้านต่างๆ ให้ผู้เรียน ซึ่งจะนำพาผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ดัง ตัวอย่างการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้บทความเรื่อง “เมื่อเมืองฟ้าอมร กำลังจ่อมจมสู่ บาดาล” ครูผู้สอนสามารถพัฒนาตัวอย่างบทความธรรมดาให้กลายเป็นนวัตกรรมการสอน ของครูได้ ด้วยการจัดทำเป็นบทเรียนบูรณาการ ก็จะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนให้

เจริญงอกงามได้ทั้งการคิดวิเคราะห์ (Critical Mind) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Mind) การมีผลผลิต (Productive Mind) และความรับผิดชอบ (Responsible Mind) หรือคุณลักษณะ CCPR ได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การจัดทำเป็นบทเรียนบูรณาการ ก็จะช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนให้เจริญงอกงามได้ทั้งการคิดวิเคราะห์ (Critical Mind) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Mind) การมีผลผลิต (Productive Mind) และความรับผิดชอบ (Responsible Mind) หรือคุณลักษณะ CCPR ได้อย่างยั่งยืน

References

- Arphon chaithiang. (2010). *Principles of improved teaching*. (5th ed). Bangkok: OS. Printing House.
- Chanchai Achinsamachan. (2014). *Effective Teaching*. Pattani: Institute for Academic Advancement.
- Tisana khaemmani. (2010). *Knowledge science for effective learning management*. (3rd ed.). Bangkok: Dan Suthi Printing Co., Ltd.
- Ministry of Education. (2017). *Basic Education Core Curriculum B.E.2560 (A.D.2008)*. Bangkok: Kurusapa Ladprao Publishing.